

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 35, Mart 2019, s. 600-624

ISSN: 2149-0821 Doi Number:<http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.4837>

Feyzullah UZ

MEB. Rehberlik Öğretmeni,uzfeyzullah@gmail.com

MESLEKİ REHBERLİK ÇALIŞMALARINA İLİŞKİN NİTEL BİR ÇÖZÜMLEME: NİLÜFER İMKB VE TOFAŞ FEN LİSELERİ ÖRNEĞİ

Özet

Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmaları öncelikle bireyin kendisini tanımasına imkân sağladığı için önemlidir. Bu araştırma ile ergen, psikolojik danışman ve okul idarecilerinin okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerinin nitel çözümleme ile incelenmesi amaçlanmıştır. Her eğitim düzeyinde bulunan çocuklara birçok ülkelerde mesleki rehberlik verilmektedir. Bireyin mesleklere ve meslek seçimine özgü sorunları ele alınır.

Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri içinde yer alan mesleki rehberlik çalışmaları öğrencilerin gelecekte yapmayı düşündükleri iş ve meslekleri seçmelerinde önemli bir işlev görmektedir. Bu çalışmada Fen Liselerindeki ergenlerin, psikolojik danışmanların ve okul idarecilerinin liselerde yapılan mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu tekniği kullanılarak veriler toplanmıştır. Çalışma Bursa il merkezindeki iki farklı Fen Lisesinde 6 okul yöneticisi, 2 psikolojik danışman (rehber öğretmen) ve 48 lise öğrencisinin gönüllü katılımı ile yapılmış olup, elde edilen verilere içerik çözümlemesi uygulanarak katılımcıların görüşleri temalar ve alt temalar altında gruplandırılmıştır. Sonuçlara göre; Okul yöneticileri mesleki rehberlik çalışmalarından ergenlerin sağladıkları yararları; ufuk açma, ergenlere göre ise karar verme, bilinçli meslek seçimi, meslekleri tanıma, kendini tanıma ve geleceği planlama yönünde işlevleri olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Mesleki Rehberlik, Fen lisesi

**A QUALITY ANALYSIS OF VOCATIONAL GUIDANCE STUDIES:
SAMPLE OF IMPRESSION NILUFER IMKB AND TOFAŞ SCIENCE
HIGH SCHOOLS**

Abstract

Career guidance in schools is important because it allows the young individual to recognize itself. This research was held with teenagers, psychological counsellor and school administrators and was aimed to investigate their views on the qualitative analysis carried out by professional guidance. Young people are given career guidance in many countries in all levels of education. So that, problems referring to the individual occupations and occupational choices are being considered to be the main in this research.

Career Guidance contains school Psychological Guidance and Counselling Services that play an important function in selection of work and profession by students, in choosing of the future plans they want to accomplish. The range of interviews regarding presented topic have been held within this study with teenagers, career guides, psychological counsellors and school administrators in High Schools of Science. Using the semi-structured interview technique, data were collected. On a volunteer basis interviews were conducted in the two central High Schools in the city of Bursa, with 6 school managers, 2 psychological counsellors (guiding teachers) and 48 high school students. Applying content analysis collected data were analyzed and divided into themes and sub-themes. According to the results of a research, school administrators and benefits they provide to teenagers in career guidance - such as broadening of outlook horizon, decisions that are to be made by teenager themselves, conscious choices of profession, career recognition, the direction of self -knowledge and future planning functions of young people-were determined.

Keywords: Education, Career Guidance, High Schools of Science

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve YÖNTEMİ

Emme, solunum, tutunma, gibi birkaç tepkisinin dışında insan hemen her davranışını öğrenmek zorundadır. Başkalarının etkisi, kılavuzluğu olmadan insanın öğrendiği davranışlar vardır. Ama bunların sayısı başkalarının etkisi, kılavuzluğu ile öğrendiklerinden daha azdır. İnsan davranışlarının çoğunluğu başkalarının etkisi ile öğrendiğinde başkalarınca eğitiliyor, demektir. Davranışlarının çoğunluğunun başkalarından öğrenilmesi ise ömür boyu sürer. Böylece insan yaşam boyu eğitim sürecinin içinde bulunur (Güçlü, 2011, 223).

Tarih boyunca hep büyük bir öneme sahip olan eğitim, bilgi ve becerilerin kuşaktan kuşağa aktarılması ve bireyde istendik davranışların yaratılmasıdır. Bir diğer ifade ile eğitim bir tür sosyalleşme sürecidir. Aynı zamanda toplumsal tabakalaşmayı etkileyen bir araçtır, toplumdaki eşitsizlikleri arttırabileceği gibi azaltabilir de (Güçlü, 2011, 223).

Eğitim sosyologlarından Brookover ve Gottlieb, eğitim sosyoloğunun genel sosyologdan farklılığının onun sadece özel olarak seçilmiş birtakım materyal ile çalışmasına bağlamakta ve eğitim sosyoloğunun, okulun davranış ve ideolojisini anlamaya, okulun mevcut kurumlar ve kişilik üzerindeki etkisini keşfetmeye çalıştığını belirtmektedir. (Tezcan, 1994, 3)

Amaçlar, eğitimin hemen hemen her dalında işlenen bir konudur. Özellikle eğitim felsefesi ve müfredat programları bakımından önem kazanmaktadır. Nedir amaçlar? Her ülkenin kendine göre belirlediği, yetiştirdiği insanda eğitim yoluyla ne gibi istenilen davranış değişiklikleri kazandırabileceğini gösteren belirli ilkeler, özelliklerdir. Bu özellikler ise, bilgiler, yetenekler, beceriler, tutumlar, ilgi ve alışkanlıkları içermektedir. Başka bir deyişle amaçlar, her ülkenin yurttaşlarının hangi durum karşısında nasıl davranacağını daha önceden saptadığı ilkelerdir. Okullar da bu amaçlara ulaşacak biçimde öğrencilerini eğitirler. Böylece amaçları örgütsel yönden düşündüğümüz zaman işlevlere oranla bir öncelik kazanır. Amaçlar çok çeşitli ve farklı olmakla birlikte, hemen hemen her ülkede saptanan genel nitelikteki eğitsel amaçlar birbirine benzerdir (Tezcan, 1994, 43).

Eğitimin işlevleri bir toplumda amaçları ile bağlantılı olup onun tarafından biçimlenir. Yani amaçlara göre işlevler de değişir. Çeşitli toplumların farklı amaçlara göre işlevler de bu amaçlara göre biçimlenir. Bununla birlikte her toplumda eğitimin değişmeyen genel işlevleri vardır. İşlevler amaca dönük eylemlerdir. Buna göre, bir eğitim sistemi örgütlenirken, ya da yeniden örgütlenirken başlangıç noktası, önce amaç, sonra işlev olmaktadır. Aksi durumda örgütün ya da sistemin amaçlarına dönük bir işlem yapılmamış sayılır. Eğitimden, birey üzerine yapılan ve onun fiziksel, zihinsel ve ahlaksal varlığında bir değişikliği ve gelişmeyi gerektiren her türlü eylem anlaşılmalıdır. Yani bireyin hem kişisel ve hem de toplumsal gelişimi söz konusudur. Bu anlayışla birey, bir bütün olarak ele alınmakta, kendisi ve toplum için en uygun biçimde tüm gelişmesi göz önünde bulundurulmaktadır (Tezcan, 1994, 57).

Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmaları öncelikle bireyin kendisini tanımasına imkân sağladığı için önemlidir. Bazı araştırmalar, okullarda erken düzeyde başlayan psikolojik danışma çalışmalarının erken yaşta bireyleri risklerden korumaya yönelik önemli yararı olduğunu göstermiştir (Engquist, 2004: 14). Meslek seçimi ya da mesleğe yönelme çalışmaları ile ilgili olarak okullarda yapılan rehberlik hizmetleri ile bireyin anaokulundan lise eğitiminin sonuna kadar kendisini tüm yönleriyle (beceri, ilgi, istek, yetkinlik, kişilik, yeterlilik veya yetersizlikleri vb. gibi) tanıması amaçlanmaktadır (Çivilidağ, 2013: 78).

1.1. Araştırmanın Konusu ve Temel Sorunu

Araştırmanın temel sorunu; Fen Lisesinde öğrenim gören ergenlerin, okul yöneticilerinin ve bu okullarda çalışan psikolojik danışmanların (rehber öğretmen) mesleki rehberlik çalışmalarına yönelik görüşleri nelerdir?

Bu temel soruna ilişkin olarak araştırmada cevabı aranan sorular şunlardır:

Yöneticiler açısından;

1. Fen Liselerinde çalışan okul yöneticilerinin mesleki rehberlik çalışmalarının öğrencilere sağladığını düşündüğü yararlar hangileridir?
2. Fen Liselerinde çalışan okul yöneticilerinin kendilerinin mezun oldukları üniversiteyi ve mesleklerini seçerken tercihlerinde kararlarını etkileyen neler oldu?
3. Fen Liselerinde çalışan okul yöneticilerinin okullarındaki ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Fen Liselerinde çalışan okul yöneticilerinin mesleki rehberlik çalışmalarında eksik gördüğü, olması gerektiğini yapılmasının faydalı olacağını düşündüğü çalışmalar nelerdir?

Rehber öğretmenler açısından;

1. Fen Liselerinde çalışan psikolojik danışmanlar, okullarında mesleki rehberlik çalışmalarından hangilerini uyguluyorlar?
2. Fen Liselerinde çalışan psikolojik danışmanların, okullarında yaptıkları mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Fen Liselerinde çalışan psikolojik danışmanların, okullarında mesleki rehberlik çalışmalarını yaparken karşılaştıkları ve bunlara çözüm önerileri nelerdir?

Fen lisesi öğrencileri açısından;

1. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarının hangi yararları olduğunu düşünüyorlar?
2. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleri nelerdir?
3. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarındaki mesleki rehberlik çalışmalarından bireysel olarak onlara sağladığı yararlarla ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamak için hangilerine ihtiyaç duyuyorlar?
5. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin, üniversite ve meslek seçiminde hedefleri nelerdir? Hangi üniversiteyi ve mesleği/bölümü seçmeyi düşünüyorlar? Neden?
6. Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerin eğitim yaşamlarında onlara verilen mesleki rehberlik hizmetleri ve yapılan çalışmalar kararlarını etkiledi mi?

Ayrıca üç gurubun bakış açısından şu soruya da cevap aranmıştır:

Fen Liselerinde okul yöneticileri, okul psikolojik danışmanları ve katılımcı ergenler araştırmada yer alan metafor sorusu ile ilgili olarak mesleki rehberliği neye benzetmektedirler? Neden?

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma ile ergen, psikolojik danışman ve okul idarecilerinin okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerinin nitel çözümleme ile incelenmesi amaçlanmıştır. Bu

amaç doğrultusunda akademik öğrenim kurumlarından Fen Liselerinde yürütülen mesleki rehberlik çalışmaları incelenecektir.

Her eğitim düzeyinde bulunan çocuklara birçok ülkelerde mesleki rehberlik verilmektedir. Bireyin mesleklere ve meslek seçimine özgü sorunları ele alınır. Bu rehberlikte; bireyin bir meslek seçmesi, bu mesleğe hazırlanması ve bu mesleğe girerek orada ilerlemesi içinde bireye yardım söz konusudur. Ortaöğrenim kurumlarındaki mesleki rehberliğin en önemli amaçları şunlardır: Bireyin kendi yetenek, ilgi ve gereksinimlerini tanıması, işler hakkında ilkokulda verilen genel nitelikteki mesleksel bilgiden biraz daha geniş bilgi sahibi olması, meslek planlamasının önemini idrak ve geçici meslek ve öğrenim planları yapması, bazı çalışmalar yoluyla iş yaşamının keşfi, mesleklerle okunan dersler arasındaki ilişkileri öğrencinin görebilmesi, meslekler hakkında nerelerden nasıl bilgi toplanabileceğini öğrenmesi hususlarıdır. Ülkemizde son zamanlara dek eğitimin ekonomik işlevi kuramsal olarak bile kabul edilmemişti. Ancak planlı dönemde kalkınma planlarında ve reform çabalarında bu hususa gereken önemin verildiğini görmekteyiz. Fakat yine de eğitimimizi bugüne dek içinde bulunduğu tüketici durumdan kurtarmak mümkün olamamıştır. Günümüz Türkiye’inde birçok kişinin becerilerinin altındaki ya da becerileriyle ilgisiz işlerde çalıştıkları bir gerçektir. (Tezcan, 1994, 70).

Türkiye’de eğitim sistemi içinde rehberlik hizmetlerinin 1950’li yıllarda başlamış olması ve yavaş gelişmesi nedeniyle bu alanda yeterli sayıda uzman yetiştirilememiştir. Günümüz Türkiye’inde her okulda psikolojik danışman bulunmaması ya da yeterli sayıda psikolojik danışman bulunmaması mesleki rehberlik çalışmalarının verimli ve yeterli bir şekilde yapılmasının önüne geçen en önemli nedenlerden biridir (Yeşilyaprak, 2010: 24-26).

Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından her bireyin yararlanabilmesi için her okulda psikolojik danışman bulunması ve öğrenci başına düşen psikolojik danışman sayısının öğrencileri tanıma çalışması yapabilecek sayıda olması, okullarda fiziksel donanımların uygun ve yeterli olması gerekmektedir. Eğitim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gereği gibi sunulması halinde kişi kendi ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun meslek seçip, o mesleği icra ettiğinde aldığı psikolojik danışma hizmetinden elde ettiği kazanımlarla ruh sağlığını koruyabilir. Birey kendi kişilik özelliklerine uygun bir mesleği icra ettiği için işinde başarılı, yaratıcı ve üretken olabilir, tüm bunlar sonucunda insan gücü potansiyeli, verimli ve rasyonel olarak kullanılmış olur (Acar, 2003: 294).

Ergenlik, işle ilişkili yönelimler, kimlik oluşumu ve mesleki karar verme için önemli bir dönemdir. Ergenlerin değerleri ve kendilik kavramları, işe yönelik ve kimliklerine yönelik artan ilgileri, onların kişisel ilgileri ve yeteneklerinin ifadesiyle uyumludur. Lise öğrenimleri boyunca ergenler, iş seçimleri ve yetişkinlik durumlarıyla ilgili önemli konularla yüz yüze gelirler. Verdikleri kararlar, yaşamlarında mesleki seçim ve toplumsal-ekonomik başarı için sonradan etkide bulunabilir (Mortimer, Dennehy ve Lee, 1992: 1). Ergenlik döneminde, birey bu döneme özgü gelişimsel değişimlere uyum sağlamak için çaba sarf ederken aynı zamanda kendisini geleceğine yönelik akademik ve mesleki karar verme zorunluluğu içinde bulmaktadır. Bu noktada ergenler, okuldaki öğretmenlerinden, sınıf rehber öğretmenlerinden ve psikolojik danışmanlardan önemli yararlar sağlayabilmektedirler. Özellikle psikolojik danışmanların ortaokul ve liselerdeki amaçları, toplumsal-kişisel sorunların yanı sıra etkin mesleki ve eğitsel kararlar almada ergenlere yardımcı olmaktır (Coy ve Sears, 1993: 52). Okullarda yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından her bireyin yararlanabilmesi için her okulda psikolojik danışman bulunması ve öğrenci başına düşen psikolojik danışman sayısının öğrencileri tanıma

çalışması yapabilecek sayıda olması, okullarda fiziksel donanımların uygun ve yeterli olması gerekmektedir. Eğitim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gereği gibi sunulması halinde kişi kendi ilgi, yetenek ve kişilik özelliklerine uygun meslek seçip, o mesleği icra ettiğinde aldığı psikolojik danışma hizmetinden elde ettiği kazanımlarla ruh sağlığını koruyabilir. Birey kendi kişilik özelliklerine uygun bir mesleği icra ettiği için işinde başarılı, yaratıcı ve üretken olabilir, tüm bunlar sonucunda insan gücü potansiyeli, verimli ve rasyonel olarak kullanılmış olur (Acar, 2003: 294).

Günümüz modern toplum yaşamında ve iş yaşamında nitelikli insan anlayışı, insanların belirli bir iş ya da meslekte hem bilgi hem de beceriyle donanımlı olmalarını gerektirmektedir. Birey sahip olduğu bilgi ve becerinin yanı sıra kendisine en uygun mesleği seçebilmek için eğitim sürecinde mesleki rehberliğe gereksinim duymaktadır. Bu durumda özellikle nüfusu genç olan ve gelişmekte olan toplumlar için mesleki rehberlik çalışmalarını önemli hale getirmektedir. Mesleki rehberlik çalışmaları Türk eğitim sistemi içinde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri kapsamında yapılmaktadır. Genç bireylerin geleceğe yönelik doğru karar vermelerinde hem okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmaları hem de Psikolojik danışmanların bu alanda yaptıkları çalışmalar önem kazanmaktadır.

1.3. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Kuzgun mesleği şöyle tanımlamıştır: "... mesleği, insanlara yararlı mal ya da hizmet üretmek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, kuralları toplumca belirlenmiş etkinlikler bütünü olarak tanımlayabiliriz." (Kuzgun, 2003, 3).

Meslek seçimiyle ilgili temel kavramlar; (a) mesleki ideal ya da hayaller, (b) tercihler, (c) tasarılar ya da planlamak ve (d) seçimdir. Bu kavramlar aşağıdaki tabloda açıklanmış ve her bir kavramla ilgili örnekler verilmiştir. (Özyürek, 2013, 3)

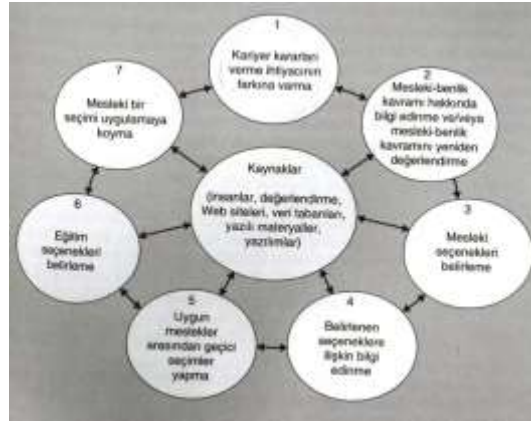
Talo 1: Meslek seçimi süreciyle ilgili kavramların birbiriyle ilişkisi ((Özyürek, 2013, 4)

KAVRAMLAR	Açıklamalar	Örnekler
Mesleki idealler, hayaller	-Mesleki hayallerin kurulması, ideallerin olması söz konusu, -Mesleklerin saygınlığı önemsenebilir ve -Mesleki alanların tercihinden ziyade, arzulanın mesleklerin eğitim ve saygınlık düzeyleri için önemli bir ipucu olarak değerlendirilebilir.	Çocuklar için örnekler: "Büyüyünce doktor olacağım," "Öğretmen olacağım," "Birinci sınıf öğretmeni olacağım." Gençler ve yetişkinler için örnekler: "Hayalimdeki yer Boğaziçi İktisat," "İki oda, bir salon evimiz olsun yeter! diye düşünüyorum," "Bir akademisyen olarak toplumsal sorunlar için çözüm üretebilmeyi istiyorum," "Mezun olduktan sonra taşra işlerinde çalışmak istemiyorum." "Dokuzuncu sınıfın sonunda fen bilimleri ya da Türkçe-Matematik

Tercihler	-Hayallere göre daha sınırlı olabilir, -Mesleki seçenekler söz konusu ve -Bu seçenekler istenirlik sırasına dizilir.	alanlarından birisini seçeceğim,” “Rehber öğretmen pozisyonunda mı çalışsam yoksa rehabilitasyon okulunda mı karar veremiyorum,””Yüksek lisans mı yapayım, özel sektörde mi başlayayım henüz karar veremedim,” “Tercih listemin başında Boğaziçi İktisat olacak.”
Tasarlamak ya da planlamak	-Belirli bir eğitim aldıktan sonra bir mesleğe girmeye ilgili tasarılar yapılmaya başlanabilir.	“Rehabilitasyon merkezinde daha çok kazanabilirim,” “Yüksek lisansta kendimi geliştirmeyi istiyorum,” “ Boğaziçi İktisatı kazanacak gibi görünmüyorum, galiba tercihlerimi değiştireceğim.”
Seçim	-Bir seçim yapılabilmesi için önce fırsat, motivasyon, seçenekler ve seçim yapma özgürlüğü olması gerekir, -Sonra seçeneklerden birisine karar verilebilir ve -Seçimin ardından gerçeklerle yüzleşme söz konusu olabilir.	“Fen bilimleri alanını seçtim,” “Çukurova PDR’yi bitirdim, ama matbaacılık yapıyorum,” “Sakarya İktisatı kazandım,” “Avukatlık yapıyorum.”

Kariyer sözcüğü, Türkçeye giderek daha çok yerleşen bir kavramdır ve mesleki gelişim anlamında kullanılmaktadır. Kariyerimiz süre olarak bütün bir yaşamımızı kapsar, yaşam biçimimizi etkiler ve eğitimimizin ilk yıllarından emekliliğimize değin süregelir (Özyürek, 2013, 6). Kariyer psikolojik danışmanlığı alanında ilk kuramcı olan Frank Parsons, 1800’lü yılların sonunda ve 1900’lü yılların başlarında reform niteliğinde çalışmalar yapmıştır. Eğitimi mühendislik ve avukatlık üzerine olmasına karşın Parsons, ABD’ye gelen göçmenlerin etkili biçimde meslek seçimine yardımcı olmak için bilimsel temelli çalışmalar yapmıştır (Özyürek, 2013, 83). Frank Parsons’un üç bölümlü yaklaşımına göre; bireyi tanımak, meslekleri tanımak ve karakteristik özelliklerle mesleki seçenekleri eşleştirmek söz konusudur (Özyürek, 2013, 113).

Şekil 1: Kariyer Planlama Süreci (Niles-Harris-Bowlsbey, 2013, 168).

Kariyer gelişimi süreci karmaşıktır, süreklidir ve karar vermenin çoklu döngülerini içerir. Süreç içinde birey her defasında yeni bir kariyer seçeneğiyle karşılaşır, eğer danışana bilgi verilmişse, danışanın seçiminin yukarıdaki şekilde gösterilen basamakları içermesi olasıdır (Niles, Harris-Bowlsbey, 2013, 168). Altıncı-sekizinci sınıf düzeyindeki yeterliliklerde bilgi, beceriler ve anlayış üzerine yapılan vurgu lise yeterliliklerinde de devam etmektedir. Ancak lise düzeyindeki yeterlilikler, öğrencilerin kendi benlik ve kariyer bilgilerini kariyer hedeflerine dönüştürerek kariyer planı yapmaya daha fazla odaklanmasını gerektirmektedir. Savikas kariyer gelişimi müdahalelerinin, lise yeterliliklerinde tanımlanan kendini tanıma, eğitsel ve mesleki keşifler ve kariyer planlamasını desteklemesini önermektedir. Bu müdahalelerde özellikle şunlara odaklanılması gerekmektedir: (a) öğrencilerin kariyeri anlamasını yönlendirmeye, (b) öğrencilerin planlama ve araştırma yeterliliklerini geliştirmeye, (c) öğrencilerin etkili kariyer yönetim teknikleri geliştirmeleri için onlara destek olmaya, (d) öğrencilerin iş problemleri ile başa çıkmalarına hazır olmaları için davranış provalarına rehberlik etmeye (Niles, Harris-Bowlsbey, 2013, 380).

İşin insanın yaşamında mutluluğu ve mutsuzluğu üzerinde belirleyici bir etken olduğunu söyleyen Maslow, “işinizde mutsuzsanız, kendinizi gerçekleştirmek için çok önemli fırsatlardan birini kaybetmişsiniz demektir” tespitini yapmıştır (Maslow, 1971: 185). Günümüz çağdaş eğitim anlayışı içinde rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bireyin kendisini tanımasına ve kendisini gerçekleştirmesine yardım sağlamaktadır. Bu hizmetler içinde sunulan mesleki rehberlik kavramı ise “Gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleri” olarak ifade edilmektedir. Mesleki rehberlik kavramı ise “Gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleri” olarak ifade edilmektedir (Yeşilyaprak, 2010: 190).

İş olanakları hakkında öğrencileri bilgilendirme (iş dünyasını tanıtma, iş bulmada yardımcı olma) anlamında ilk rehberlik çalışmaları 1895’de George Merrill’in önderliğinde Amerika Birleşik Devletlerinde San Francisco’da Mekanik Sanatlar Enstitüsünde başlatılmıştır. Okulların dışında ise, 1908’de Frank Parsons tarafından Boston’da işsiz ve vasıfsız göçmenleri eğitim sürecinden geçirip uygun işe yerleşmeleri için Meslek Büroları kurulmuştur (Kuzgun, 2011a: 15).

Ortaöğretim kurumları; a) Öğrencileri bedenî, zihnî, ahlâkî, manevî, sosyal ve kültürel nitelikler yönünden geliştirmeyi, demokrasi ve insan haklarına saygılı olmayı, çağımızın gerektirdiği bilgi

ve becerilerle donatarak geleceğe hazırlamayı, b) Öğrencileri ortaöğretim düzeyinde ortak bir genel kültür vererek yükseköğretime hazırlamayı, c) Eğitim ve istihdam ilişkilerinin Bakanlık ilke ve politikalarına uygun olarak sağlıklı, dengeli ve dinamik bir yapıya kavuşturulmasını, ç) Öğrencilerin öz güven, öz denetim ve sorumluluk duygularının geliştirilmesini, d) Öğrencilere çalışma ve dayanışma alışkanlığı kazandırmayı, e) Öğrencilere yaratıcı ve eleştirel düşünme becerisi kazandırmayı, f) Öğrencilerin dünyadaki gelişme ve değişimleri izleyebilecek düzeyde yabancı dil öğrenebilmelerini, g) Öğrencilerin bilgi ve becerilerini kullanarak proje geliştirerek bilgi üretebilmelerini, ğ) Teknolojiden yararlanarak nitelikli eğitim verilmesini, h) Hayat boyu öğrenmenin bireylere benimsetilmesini, amaçlar. 1964 yılında Ford Vakfı'nın desteğiyle ilk fen lisesi Ankara'da açılmıştır. Ortaokul veya imam-hatip ortaokulu üzerine öğrenim süresi dört yıl olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak eğitim ve öğretim veren kurumlardır. Fen liseleri, fen ve matematik alanlarında, öğrencilerin bilim insanı olarak yetiştirilmelerine kaynaklık etmektedir. Sınıf mevcutları 30 olup, her yıl okula alınacak öğrenci sayısı 5 şubeyi geçemez. Bu okullara merkezi yerleştirme ile öğrenci alınmaktadır. Merkezi yerleştirmeye başvuru için öğrencilerin o yıl ortaokulun/imam-hatip ortaokulunun 8'inci sınıfında öğrenim görüyor olmaları gerekmektedir ([TCMEB], ogmokultanim.pdf). Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır. Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir" ([TCMEB], 1739 Sayılı Temel Kanunu). Türk eğitim sisteminde mesleki rehberlik çalışmaları, okul Psikolojik danışmanlarının görevlerinden sayılmaktadır ve mesleki rehberlik çalışmaları "eğitim sürecinde her öğrenciye; meslek tercih yapması, kendine uygun mesleğe yönelmesi, iş yaşamına ve mesleğe hazırlanması için gerekli rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri olarak açıklanmıştır ([TCMEB], 2524 Sayılı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği).

Bir ülkenin eğitim politikası üzerinde etkili olan çeşitli etkenler bulunmaktadır. İşsizlik de bu faktörlerden biridir. Türkiye gibi nüfusunun önemli bir kısmı gençlerden oluşan Türkiye'de işsizlik en önemli sorunların başında gelmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2014 yılı ekim ayında işsizlik oranı %10.4 olarak belirlenirken, bu oran 15-24 yaş arası gençlerde %19.7 olarak ölçülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2015). Bu istatistiksel veri meslek seçiminde genç bireylerin toplumda ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmeleri ve bilinçli meslek tercih etmeleri gerekliliğini de ortaya koymaktadır. Aynı zamanda toplumda dinamik, üretken kesimi oluşturan gençlerin eğitim süreci içinde mesleki rehberlikten yarar sağlayarak kendilerine uygun, topluma yarar sağlayacak doğru iş veya meslek seçmelerine imkan da sağlanabilir. Ülke ekonomisinin temel kaynaklarından biri olan insan kaynağının bilgi ve beceri ile donatılarak işletmelerin ve örgütlerin nitelikli istihdam taleplerinin karşılanması için mesleki eğitime önem verilmesi gerekmektedir (Günbayı ve Yassıkaya, 2011: 14).

Bu çalışma ile; ergen, psikolojik danışman ve okul idarecilerinin okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşlerini nitel çözümleme ile incelenmesi, aynı zamanda da literatürdeki az sayıdaki nitel çalışmaya katkı sağlama amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılacak çalışma ile akademik öğrenim kurumlarından Fen Liselerinde yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarının dört aşamalı olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Birinci aşamada ergenlerin bakış açısıyla; Fen Liselerinde öğrenim gören ergenlerden mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılacak ve spesifik olarak, okullarında ne tür

mesleki rehberlik çalışmaları yapıldığı, mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlar ve diğer liselerde öğrenim gören akranlarının mesleki rehberlik çalışmalarından yarar sağlaması için neler yapılabileceği hakkındaki görüşlerine ilişkin değerlendirmeleri incelenecektir. İkinci aşamada; okul yöneticilerinden kendi bakış açılarına göre; öğrencilerinin mesleki rehberlik çalışmalarından ne tür yararlar sağladıkları ve okullarda yürütülen mesleki rehberlik çalışmalarının verimliliği konusundaki görüşleri incelenecektir. Üçüncü aşamada; Fen Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarını yürüten psikolojik danışmanların (rehber öğretmen) bakış açısıyla, psikolojik danışmanların mesleki rehberlik çalışmalarını yürütürken karşılaştıkları güçlükler ve bu çalışmaların daha verimli yürütülmesine ilişkin görüşleri incelenecektir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Araştırma iki farklı Fen Lisesinde yürütülecektir. Araştırmacı tarafından Fen Liselerinde yapılan mesleki rehberlik çalışmalarının okul yöneticileri, psikolojik danışmanlar ve ergenler tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik açık uçlu ve yarı yapılandırılmış sorular hazırlanacaktır. Araştırmadan elde edilecek veriler, araştırmacı tarafından içerik analizine tabi tutularak incelenecektir.

Araştırma evrenini 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Bursa İl Merkezindeki Fen Liseleri, örnekleme Tofaş Fen Lisesi ve Nilüfer İMKB Fen Lisesi oluşturacaktır. Araştırmaya iki farklı Fen Lisesinden okul yöneticileri (müdür, müdür yardımcısı), psikolojik danışman ve öğrenciler katılacaktır.

1.4.1. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin elde edilmesi için mesleki rehberliğe ilişkin yazın taraması yapılarak görüşme soruları için kavramsal çerçeve belirlenecek ve araştırma amacına uygun olarak okul yöneticilerine, psikolojik danışmanlara (rehber öğretmen) ve ergenlere görüşme için sorulacak yarı yapılandırılmış sorular hazırlanacaktır. Araştırmanın yapılacağı okullarda yürütülmesi için Milli Eğitim Müdürlüğünden de ayrıca yazılı izin alınacaktır. Araştırmanın uygulamasına geçildiğinde; önce araştırmanın yapılacağı okullarla iletişim kurularak çalışmanın yapılabilmesi için uygun bir gün ve zaman belirlenecektir. Belirlenen günlerde okullara gidilerek araştırmacı tarafından katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilecek ve gönüllü olarak çalışmada yer almak isteyenlere araştırma amacına ilişkin hazırlanan sorular birebir yöneltilecek, yanıtlar yazılı kayıt altına alınacaktır.

1.4.2. Verilerin İncelenmesi

Araştırma verilerinin analiz edilmesi için okul idarecileri, psikolojik danışmanlar ve ergenlerden araştırma sorularına yönelik alınan yanıtlar doğrultusunda konu başlıkları ve alt başlıklar belirlenerek, çözümleme yapılacaktır.

1.4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, çalışmanın yapılacağı Bursa il merkezindeki iki Fen Lisesinde çalışan okul yöneticileri, psikolojik danışmanlar ve bu okullarda öğrenim gören ergenlerle, araştırmanın konusu olan mesleki rehberlikle ve araştırmacı tarafından hazırlanan mesleki rehberliğe ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla, katılımcıların görüşme sırasında kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri yanıtlarla sınırlı olacaktır.

2. BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulguları doküman ve metafor çözümlemesi sonuçlarına göre elde edilmiştir. Metafor çözümlemesinde ergen, okul yöneticileri ve psikolojik danışmanlara yöneltilen metafor sorularına verilen yanıtlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırma evrenini 2015-2016 eğitim ve öğretim yılında Bursa il merkezindeki Fen Liseleri oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise, bu evrenden amaçlı örnekleminin maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile seçilen iki Fen Lisesi oluşturmuştur. Amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Araştırma örnekleminde yer alan öğrenciler ise gönüllülük esasına göre seçilmişlerdir. Araştırmaya iki farklı Fen Lisesinden 6 okul yöneticisi (müdür-müdür yardımcısı), 2 psikolojik danışman ve her iki okuldan 24 olmak üzere toplam 48 ergen (her iki okuldan da ayrı ayrı 12 kız, 12 erkek ergen) katılmıştır. Aşağıda Tablo 2 ve 3'te katılımcılara ilişkin özellikler sunulmuştur. Katılımcıların isim ve özel bilgileri belirtilmemiş; bunun yerine yönetici ve rehber öğretmenler harflerle, ergen öğrenciler ise sayılarla ilişkilendirilerek görüşleri yansıtılmaya çalışılmıştır.

Tablo 2: Araştırma katılımcılarına ilişkin veriler

Katılımcılar	Görevi	Cinsiyeti
A	Müdür	E
B	Müdür	E
C	Müdür Yrd.	E
D	Müdür Yrd.	E
E	Müdür Yrd.	K
F	Müdür Yrd.	K
G	Psi. Danışman	E
H	Psi. Danışman	K

Tablo 3: Araştırma katılımcılarına ilişkin veriler

Ergenler	Görevi	Cinsiyet i
1E, 2E, 3E, 4E, 5E, 6E 9.Sınıf	Öğrenc i	6 Kız ve 6 Erkek
13E, 14E, 15E, 16E, 17E, 18E 10.Sınıf	Öğrenc i	6 Kız ve 6 Erkek
25E, 26E, 27E, 28E, 29E, 30E 11.Sınıf	Öğrenc i	6 Kız ve 6 Erkek

31E, 32E, 33E, 34E, 35E, 36E		
37E, 38E, 39E, 40E, 41E, 42E		
12.Sınıf	Öğrenci	6 Kız ve 6 Erkek
43E, 44E, 45E, 46E, 47E, 48E		

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinden 2'si kadın 4'ü erkektir. Araştırmanın yapıldığı okullarda görev yapan psikolojik danışmanların 1'i kadın 1'i de erkektir. Araştırmaya katılan ergenler ise; araştırmanın yapıldığı 2 okulda her şubeyi temsil etmek üzere 3 kız 3 erkek öğrenci olmak üzere ve 9.sınıftan itibaren aynı okulda öğrenim görme şartıyla ve ergenlerin gönüllü olarak araştırmaya katılımındaki isteklerine göre belirlenmiştir. 24 kız 24 de erkek ergenle çalışılmıştır. Araştırmaya katılan psikolojik danışmanlar ve okul yöneticileri de gönüllülük ilkesine uyularak araştırmada yer almışlardır. Her iki Fen Lisesindeki müdür başyardımcıları görüşlerini belirtmek istememişlerdir.

Tablo 4: Okul yöneticilerinin “Mesleki rehberliğin öğrencilere sağladığını düşündüğünüz yararlar hangileridir?” e ilişkin frekans ve yüzde değerleri

Okul yöneticileri	Ufuk Açma	Meslekleri tanıma	Kendini tanıma (öz-farkındalık)
A	√		
B	√	√	√
C	√	√	√
D	√	√	√
E	√	√	√
F	√	√	√
f	6	5	5
%	100	83.33	83.33

Tablo 4'te görüldüğü gibi, 2 farklı Fen Lisesinde çalışan 6 okul yöneticisine göre görev yaptıkları okullarda öğrenim gören ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri incelenmiş ve “Ufuk Açma” alt temasının %100 oranıyla ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Katılımcı okul yöneticilerinin bu konulardaki görüşlerine doğrudan atıf yapılarak aşağıda yer verilmiştir.

Öğrencilerimizin kendilerini tanımalarına, meslekler, üniversiteler ve bölümlerle ilgili donanımlarını arttırmalarına katkı sunmaktadır. Çalışmaların verimli ve olumlu olduğunu düşünüyorum (B, 2).

Tüm bunlar aday öğrenciler için çok önemli diye düşünüyorum. Bilgi ve iletişim çağında olmamıza rağmen öğrenci bu bilgilere kendi başına ulaşmakta güçlük çekiyor veya yeterince faydalanamıyor. Ayrıca Fen Liselerinde akademik başarı yüksek olduğu için öğrencilerin önünde bazen ciddi manada birkaç seçenek olabiliyor. Bu durumda sağlıklı ve doğru karar verebilmesi için bahsedilen çalışmaların hayati önemi var. Fakat bu çalışmalar yapılırken

öğrencilerin beklenti, yetenek, beceri ve diğer özelliklerini de iyi tanımak gerekiyor. Hatta aile ve çevre beklentileri de bu rehberlik çalışmalarında göz ardı edilmemeli (D, 2).

Öğrencilerimiz bu tanıtımlar doğrultusunda doğru meslek seçimi için gerekli bilgileri alarak, sorularına cevap buluyorlar. Oldukça yararlı (E, 2).

Fen lisesi öğrencisi zeki çocuklardan oluşur. Bu çocuklara yapılacak en güzel yardım sadece belli üniversiteler veya bölümlere yönlendirme değil, farkında olarak seçim yapmalarını sağlamaktır. Üniversite-bölüm tercihi sadece puanla yapılmaz, üniversite öğrenciye ileriye dönük hayatını şekillendirecek eğitimi verir. Bu yüzden de mesleki rehberlik okulumuz için oldukça önemlidir. Bu tür çalışmalara öğrenci sadece puanı ile ulaşabileceği yerleri değil hangi fırsatları olanakları da değerlendirmesi gerektiğini düşünmektedir (F, 2).

Katılımcı yöneticilerin “kendilerinin mezun oldukları üniversiteyi ve mesleklerini seçerken tercihlerinde kararlarını etkileyen neler oldu?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar şöyledir:

Öğretmenlerim, arkadaşlarım (A,1).

Edebiyata olan ilgim beni bu mesleğe yönlendirdi. Edebiyat öğretmenliğini seçtim ve okudum. Bu kararımı öğretmenlerim ve büyüklerim etkiledi (B,1).

Örnek olarak seçtiğim öğretmenim (C,1).

Öğretmenlik mesleğini isteyerek seçtim. Bu yüzden fazla düşünme veya değerlendirme yapma gereği duymadım (D,1).

Sporcu olduğumdan seçimim rota belliydi. Beden eğitimi bölümünü bitirerek öğretmen oldum (E,1).

Öğretmenliği bilinçli olarak seçmedim, sadece felsefe eğitimi almak istedim. Felsefe eğitimine de yönlendiren lisedeki felsefe öğretmenimdir (A,1).

Katılımcı yöneticilerin “mesleki rehberlik çalışmalarında eksik gördüğü, olması gerektiğini yapılmasının faydalı olacağını düşündüğü çalışmalar nelerdir?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar şöyledir:

Milli Eğitim Müdürlükleri bu konuda bir birim kurmalı okulları ve öğrencileri doyuracak faaliyetleri okullara gidip yapmalıdır. Dışarıya muhtaç etmemelidir okullarımızı (A,3).

Gelişigüzel ve plansız yapılan çalışmalar pek sağlıklı ve başarılı sonuçlar vermiyor (D,3).

Katılımcı rehber öğretmenlerin “mesleki rehberlik çalışmaları hakkındaki görüşleriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar şöyledir:

Bu faaliyetlerin hem üniversite ve bölümleri hakkında yaşayarak öğrenmesi için öğrencinin açısından çok gerekli olduğunu düşünüyorum, hem de üniversitelerden öğretim üyelerinin okulumuza gelerek üniversiteler ve bölümler hakkında bilgilendirme yapması olarak iki basamaklı düşünüyorum. Aynı zamanda öğretim üyelerinin gelecek meslekler ve meslek seçiminde dikkat edilecek noktalar hakkında bilgilendirme yapmalarını da bekliyorum (G,1).

Okulumuz üniversiteler tarafından tercih edilen bir kurum. Üniversiteler kendilerini tanıtmak için okulumuza geliyorlar. Öğrencilerimiz açısından olumlu olduğunu düşünüyorum. Bu uygulama ile akademisyenlerle de bir araya geliyorlar. Mesleki rehberlik çalışmalarında her yıl farklı bir envanteri gençlere uygulamaya çalışıyorum. Her yıl bu sonuçları bireysel

değerlendirmeye karşılaştırıyoruz. Genelde her geçen yıl öğrencinin ilgi alanlarının ve değerlerinin farklılaştığını görüyoruz. Ancak çok istikrarlı bir şekilde çıkan sonuçlar da oluyor. Üniversite tanıtım gezileri okulumuzda gezi kulübü organizasyonu ile birlikte ortak organize ediliyor. Kariyer ve meslek tanıtım günlerimizde mezunlar derneği ve velilerimizden ayrıca meslek odalarından ve toplumda bilinen kişilerden destek alıyoruz. Bu çalışmalar öğrencilerin sorgulamalarını sağlıyor ve karar vermelerine destek oluyor (H,1).

Katılımcı rehber öğretmenlerin “kendilerinin mezun oldukları üniversiteyi ve mesleklerini seçerken tercihlerinde kararlarını etkileyen neler oldu?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar şöyledir:

Biz tercihimizi yaparken bölüm Türkiye’de pek bilinmiyordu. O yıllarda PDR sözel alandan öğrenci alıyordu, sözel alanda bir bölüm diye tercihte bulunmuştum. Ankara üniversitesini ise iyi, kaliteli bir eğitim veren üniversite diye tercih etmiştim (G,1).

Mesleğimi tercih ederken öğretmenlerimin tavsiyeleri ve bu alanı bana uygun görmeleri etkili oldu. Toplumda bu alana olan ihtiyaç dikkatimi çekmişti. Üniversiteler konusunda ablamın da Ankara’da okumaları oradaki üniversiteleri araştırmama ve ilgimi çekmesine neden oldu. Gazi üniversitesi ablamın da okuduğu üniversite idi. Memnundum. Ailem de aynı üniversite olmasının daha iyi olacağını düşünüyordu ve tercih ettim (H,1).

Katılımcı rehber öğretmenlerin “mesleki rehberlik çalışmalarını yaparken karşılaştığınız zorluklar ve bunlara çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusuna ilişkin verdikleri şöyledir:

En büyük problem bu tanıtımları ders saatleri içerisinde yapmamız gerekmektedir (G,3).

Bu konuda çok zorlukla karşılaştığım söylenemez ancak velilerin kendi ideallerini çocuklarında görmek istemeleri, toplumun fen lisesi öğrencilerinden beklentileri tabii ki öğrencilerimizi etkiliyor. Tıp ve mühendislik dışında çok az tercih yapılıyor, toplumun beklentisi hep tıp ve mühendislik üzerine (H,3).

Fen lisesi öğrencilerinin “Mesleki rehberlik çalışmalarının hangi yararları oluyor?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 5’den anlaşılacağı gibi, katılımcı ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından sağladıkları yararlarla ilişkin görüşleri incelendiğinde; %66.66 oranı ile “Karar verme” alt temasının ilk sırayı aldığı, bunu “Bilinçli Meslek Seçimi, Meslekleri Tanıma, Kendini Tanıma ve Geleceği Planlama alt temalarının izlediği görülmüştür. Geleceği planlamanın ise %56.25 ile son sırada yer aldığı görülmektedir. Katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

Bence okulumuzdaki mesleki rehberlik çalışmaları gerçekten önemli çünkü insanın kendisini sorgulamasını sağlıyor. Sayısal olduğunu düşündüğü halde testte sözel çıkınca kendimi sorguladım ve sözele biraz yatkın olduğumu fark ettim (E6,1).

Bu çalışmalar biz öğrenciler için oldukça faydalı olmaktadır. Ayrıca bu çalışmalar sayesinde bizler bilinçli meslek seçimi ve kendimizi tanıma fırsatı buluyoruz. Ayrıca bilmediğinin ya da ismini bilip de içeriği hakkında bilgisiz olduğumuz meslekleri tanıtıyor (E9,1).

Gerçekten çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Özellikle üniversite gezileri, meslek ve bölüm tanıtımları seçeceği mesleğin kişinin beklentilerini karşılayıp karşılamadığı konusunda bilgi sahibi olmasını sağlıyor (E48,1).

Tablo 5: Ergenlerin “Mesleki rehberlik çalışmalarının hangi yararları oluyor?” a ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Geleceği planlama	Karar verme	Kendini tanıma	Meslekleri Tanıma	Bilinçli meslek seçimi
f	27	32	29	30	31
%	56.25	66.66	60.42	62,50	64.58

Genel anlamda yararlı olduklarını düşünüyorum. Bu gibi etkinlikler kararsız arkadaşlarımıza karar vermelerinde yardımcı oluyor (E44,1).

Karar vermemize yardımcı oluyor. Meslek tanıtımları, üniversite tanıtımları, geziler ve uygulanan testler kendimizi tanımamız ve karar vermemizi sağlıyor (E48,1).

Öğrenciler ayrıca mesleki rehberlik çalışmalarının özgüven kazandırdığını, üniversiteleri tanıma fırsatı sunduğunu da belirtmişlerdir.

Fen lisesi öğrencilerinin “Mesleki rehberlik çalışmalarının bireysel olarak size hangi yararları oluyor?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

Kendime en uygun üniversiteyi seçmeme yardımcı olduğunu düşünüyorum (E10,2).

Sadece adını bildiğim mesleklerin aslında ne yaptığını ve bana uygun olanı görebilmemi sağlıyor (E12,2).

Bana çok yarar sağladı çünkü ben normalde üniversiteleri gezemezdim. Bu çalışmalar sayesinde hem gurup halinde pek çok üniversite geziyoruz. Hem de kalabalık olduğumuzdan üniversiteler bize tanıtım ekipleri eşliğinde okullarını tanıtıyorlar (E29,2).

Üniversiteye bakış açım değişti. Sadece çalışıp sınavlara girmekten ziyade sosyal etkinliklerin de liseden sonraki eğitim hayatımda önemli bir yere sahip olduğunu anladım (E35,2).

Kendim hakkında emin olmadığım bazı fikirler edinmemi sağladı. Mesela gittiğimiz gezide anatomi dersine girdiğimizde, olmak istediğim tıp olduğundan emin oldum. Diğer alternatiflere yönelirsem mutlu olamayacağımı fark ettim. Bilgi sahibi olmak için birinci kişilerle iletişim kurmak ve gidip yerinde görmek gerçekten çok daha etkili oluyor (E38,2).

Lise hayatım boyunca okulumuzda mesleki rehberlik çalışmalarına büyük önem verildi. Ve bunun bizim hayatımıza büyük bir katkısı oldu şeklinde düşünüyorum. Bu çalışmalardan önce kendim için belirlediğim bazı hedeflerim vardı ancak bu hedefleri bilinçaltıma nereden geldiği belli olmayan bazı düşünceler oluşturuyordu. Yapılan mesleki rehberlik çalışmaları hangi alana daha fazla ilgi duyduğumu, ileride ne ile uğraşmak istediğime karar vermeme yardımcı oldu. Şimdi yapmam gerekenlerin farkında olarak ve hedefe yönelik bir şekilde hayatımı planlıyorum (E42,2).

Fen lisesi öğrencilerinin “Mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamak için hangilerine ihtiyaç duyuyorsunuz?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 6’den anlaşılacağı gibi, katılımcı ergenlerin okullarında yapılan mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamak için; %75 oranı ile “Üniversite-okul işbirliği” alt temasının ilk sırada ihtiyaç olarak görmektedirler. Bunu; “Öğrencilere meslek seçimi ile ilgili kendilerini tanımalarında ve doğru karar vermelerinde etkili olacak test-anketlerin uygulanması, Meslek tanıtım toplantıları, İş yeri ziyaretleri, Tv internet ve yazılı basın-yayın gibi farklı yerlerden meslek tanıtımlarının takibi için olanak ve imkânların sağlanması ve Rehber öğretmen ile bireysel görüşme alt temalarının izlediği görülmüştür.

Tablo 6: Ergenlerin “Mesleki rehberlik çalışmalarından daha fazla yarar sağlamak için hangilerine ihtiyaç duyuyorsunuz?” a ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Meslek tanıtım toplantıları	İş yeri ziyaretleri	Üniversite-okul işbirliği	Rehber öğretmen ile bireysel görüşme	Öğrencilere meslek seçimi ile ilgili kendilerini tanımalarında ve doğru karar vermelerinde etkili olacak test-anketlerin uygulanması	Tv, internet ve yazılı basın-yayın gibi farklı yerlerden meslek tanıtımlarının takibi için olanak ve imkanların sağlanması
f	31	29	36	18	34	26
%	64.58	60.42	75.00	37.50	70.83	51.17

Rehber öğretmen ile bireysel görüşmeyi ise %37.50 ile son sırada ihtiyaç olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

Üniversiteye bakış açım değişti. Sadece çalışıp sınavlara girmekten ziyade sosyal etkinliklerin de liseden sonraki eğitim hayatımda önemli bir yere sahip olduğunu anladım (E35,2).

“Üniversite ve meslek seçiminde hedefleriniz nelerdir? Hangi üniversiteyi ve mesleği/bölümü seçmeyi düşünüyorsunuz? Neden?” sorusuna ilişkin verilen cevaplar katılımcı ergenlerden bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

Diş doktoru ya da yazılım mühendisi olmak istiyorum. Diş doktoru estetik bir meslek ve her zaman iş imkânı olan bir meslek olduğu için istiyorum. Yazılımı ise bilgisayarda vakit geçirmeyi, uğraşmayı sevdiğim için istiyorum üniversite tercihimde puanıma göre düşüneceğim (E1,3).

Ben tıp istiyorum. Çünkü insanlara yardımcı olmanın en iyi yolu olduğunu düşünüyorum. Aynı zamanda sadece doktor olarak kalmak istemiyorum. İleride seçeceğim bir konuda uzmanlaşmak ve cerrah olmak istiyorum. Üniversite olarak ise Hacettepe Üniversitesini istiyorum. Bunun sebebi ise ülkenin ileri gelen tıplarından biri olması ve Ankara'ya karşı olan ilgim (E5,3).

Benim hedefim herkes gibi iyi bir üniversitede okumak. Ben ileride Cerrahpaşa tıp ya da Boğaziçi elektrik-elektronik mühendisliği istiyorum. Çünkü mühendisliğe karşı ayrı bir ilgim var. Ayrıca çalışma saatleri ve ücreti de iyi (E9,3).

Üniversite ve meslek seçimimde hedefim Marmara Hukuk. Bu bölümü istememin nedeni kişiliğimin yatkın olması (E21,3).

Hacettepe üniversitesi tıp bölümünü seçmeyi düşünüyorum. Daha sonrasında ise psikiyatri alanında uzmanlık düşünüyorum. Çünkü kişiliğime ve karakterime uygun olduğunu ve bu meslekte mutlu olacağımı umuyorum (E41,3).

Üniversite çok seçmiyorum fakat Bilgisayar Mühendisi olmak istiyorum. Üniversite konusunda fikir yürütmem gerekirse büyük ihtimal ODTÜ derim. Çünkü akademisyenlerin çoğu doktoralarını yurtdışında iyi üniversitelerde yaptığını biliyorum (E45,3).

Bu konuda maalesef kararsızım (E47,3).

Fen lisesi öğrencilerinin “Eğitim yaşamınızdaki size verilen mesleki rehberlik hizmetleri ve yapılan çalışmalar kararlarınızı etkiledi mi?” sorusuna ilişkin verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Tablo 7’den anlaşılacağı gibi, katılımcı ergenlerin mesleki rehberlik çalışmalarının %62,50 oranı ile kararlarını etkilediğini belirtmişlerdir. %37,50 oranı ile yapılan mesleki rehberlik çalışmalarının kararlarında herhangi bir etkisinin olmadığını belirten ergenler de vardır.

Tablo 7: Ergenlerin “Eğitim yaşamınızdaki size verilen mesleki rehberlik hizmetleri ve yapılan çalışmalar kararlarınızı etkiledi mi?” a ilişkin frekans ve yüzde değerleri

	Evet	Hayır
f	30	18
%	62.50	37.50

“Eğitim yaşamınızdaki size verilen mesleki rehberlik hizmetleri ve yapılan çalışmalar kararlarınızı etkiledi mi?” sorusuna ilişkin verilen cevaplara katılımcı ergenlerden “Cevabınız Evet ise, kararınızı ne şekilde etkiledi?” veya “Cevabınız Hayır ise, verilen mesleki rehberlik hizmetleri ve yapılan çalışmalar kararınızda neden etkili olmadı?” sorularına da cevap vermeleri istenmiştir. Bazılarının bu konudaki görüşlerine aşağıda doğrudan atıf yapılarak yer verilmiştir:

Evet, etkiledi. Farklı mesleklerin farklı alanları hakkında bilgi edindiğim takdirde fikirlerim değişiyor (E3,4a).

Çünkü eskiden beri doktorluk istediğim için etkili olmadı (E10,4b).

Bu konuda maalesef kararsızım (E47,3).

Yeterli mesleki rehberlik hizmetleri yapılmadı (E13,4b).

Mühendisliğin ve tıbbın bana göre olmadığını öğrendim. Bu da beni yanlış seçim yapmaktan alıkoydu. Yani olumlu şekilde etkiledi diyebilirim (E22,4a).

Evet. Yapılan faaliyetler sayesinde meslekleri tanımama ve tıba yönelmeme, daha sonra da tıptan ayrılmama sağladı (E33,4a).

Tabi ki etkiledi. Hiçbir şey bilmeden verilecek bir kararla, birçok şeyin öğrenilerek verildiği karar arasındaki fark bu etki oluyor. Şu anda vereceğim kararın ardından beni bekleyen şeyleri biliyorum. Vereceğim karardan daha emin olmama sağladı (E38,4a).

Etkili olmadı. Çünkü bu kararı daha öncesinde vermiştim zaten. Destekleyici etkileri oldu diyebilirim (E41,4b).

Evet etkiledi. Örneğin senenin başlarında tıp fakültesine de sıcak bakıyordum. Fakat seminerler ve tanıtımlar kendimi değerlendirmemi sağladı ve tıp fakültesindeki tempoya ayak uydurabileceğimi düşünmüyorum (E43,4a).

Etkiledi. Mühendis olma konusunda şüpheliydim ama mesleki rehberlik hizmetleri soru işareti bırakmadı (E46,4a).

Araştırmanın son sorusu metafor sorularından oluşmaktadır. Aşağıda önce katılımcı ergenlerin metafor sorularına yönelik verdikleri yanıtlar incelenmiş, daha sonra okul yöneticilerinin ve son olarak da okul psikolojik danışmanlarının metafor sorularına verdikleri yanıtlara yer verilmiştir.

Ergenlerin “Mesleki rehberliği metafor olarak neye benzetirsiniz? Neden?” sorusuna yönelik cevapları çözümlendiğinde; 46 ergenin bu soruya yanıt verdiği 2 ergenin ise yanıt vermediği belirlenmiştir (E1 ve E48). Ergenler tarafından oluşturulan metaforlar aşağıda 5 kategoride toplanmıştır:

1. Meslekler Metaforu: *Müşteri Hizmetleri, Trafik Polisi, Hamur Yoğuran Eller, Gezi Rehberi, Spor Koçları,*
2. Nesne Metaforu: *Harita, Broşür, El Feneri, Pusula, Kalem, Yön Levhası, Trafik Lambası, Ders Kitabı, Ayna*
3. İnsan Metaforu: *Yaşlı Adam, İnsan, Öğretme, Seyis*
4. Yer Metaforu: *Okul*
5. Diğer Kategorisine Giren Metaforlar: *Ayaklar, Yol, Bulmaca, Labirent, Kutup Yıldızı, Vites Kolu, Acemi Oğlanlar Ocağı, Işık, Papatya, Meşale, Taş, Tuz*

1. Meslekler Metaforu: Örneğin ergenlerden biri olan 46E mesleki rehberliği, müşteri hizmetlerine benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: “Çünkü araştırmalarım la cevaplayamadığım soruları yardım istediğimde cevaplıyor.”

Bir başka ergen ise 43E trafik polisi metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Mesleki rehberliği trafik polisine benzetiyorum. Hem bizleri yönlendiriyor, hem de karmaşıklığı önleyerek düzene oturmamızı sağlıyor.*

Diğer bir ergen 38E ise, hamur yoğuran eller metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Bizi hamura benzetecek olursam mesleki rehberliği yoğuran ellere benzetirdim. Hamurumuza malzeme katan öğretmenlerimiz sayesinde gitgide daha fazla bilgi birikimine sahip, daha büyük bir hamura dönüşüyoruz. Fakat bize bir şekil verecek olan son*

olarak ortaya bir ürün çıkmasını sağlayacak olan şey meslek kararımızdır. Şimdiden mesleğin içinde bulunamayacağımıza göre bu eller meslek eğitimidir.

Bir başka ergen ise 15E seyis metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Seyis. Bizi at gibi koşturuyorlar. Sonra da yarış atımı yoksa çiftlik atımı olacağımızı soruyorlar.*

2. *Nesne Metaforu:* 40E, mesleki rehberliği pusula metaforuna benzetmiş ve bunu öğrenci şu şekilde ifade etmiştir: *Karanlık bir tüneldesiniz ve önünüzde birden fazla ışık, çıkış kapısı görüyorsunuz. Fakat bunlardan bir tanesi sizin için uygun olan çıkış. İşte bu tarz rehberlik çalışmaları da adeta elinizdeki bir pusula gibi sizi doğru çıkışa yönlendiriyor.*

Bir başka ergen ise 32E yön levhası metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Bir yön levhasına benzetebilirim. Kafamız karışmadan en güvenli yoldan amacımıza nasıl ulaşacağımızı gösterdiği için.*

Bir başka ergen ise 18E ayna metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Aynaya benzetirdim. Kendimi, düşüncelerimi daha iyi ve dikkatli görebileceğim bir aynaya benziyor.*

Bir başka ergen ise 2E el feneri metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Bence el fenerine benziyor. Çünkü bir el feneri gibi önümüzü aydınlatıyor, bize yol gösteriyor. Ayrıca bu çalışmalardan yararlanmak, onlardan bilgi edinmek bizim elimizde.*

Diğer bir ergen, 33E kalem metaforu ile mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Kaleme benzetirdim, çünkü kalemi yanımızda taşırsak bir işe yaramaz fakat onunla yazmaya başlarsak hayatımıza yön verir. Mesleki eğitim de böyledir. Almazsak boş yere durur fakat alırsak hayatımıza yön verir.*

3. *İnsan Metaforu:* E47, mesleki rehberliği yaşlı adam metaforuna benzetmiş ve bunu şu şekilde açıklamıştır: *Çoğunlukla öğütleri dinlenmeyen yaşlı bir adama benzetiyorum. Çünkü her ne kadar rehberlikle ilgili çalışmalar yapılırsa da öğrenciler yine mesleğin maddi imkânlarına, iş bulma ihtimalinin fazlalığına göre karar vererek mühendislik ve tıp seçiyor. Bazıları gerçekten bu bölümü seviyor ancak azımsanmayacak bir kısım istemediği halde bu bölümlere yöneliyor. E39, insan metaforunu kullanarak mesleki rehberliği betimlemeye çalışmıştır. Ona göre: *Meslek benim için bir insandır. O insanın toplumdaki yeri ve toplum adına yaptığıdır. Ben de ideallerim/hedeflerim doğrultusunda gidip topluma faydalı birey olmak istiyorum.**

4. *Yer Metaforu:* E26, okul metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. Ona göre: *Okul. Okulda öğretilen bilgilerle bir şeyler yapıyoruz. Bu mesleki rehberliği tanıtımları da bizim gelecekte uğraşacağımız mesleği seçmemizde bize yardım eder.*

5. *Diğer Metaforlar:* E26, ayaklar metaforunu kullanarak mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır. Ona göre: *Ayaklara benzetirim. Nasıl bir insana ayaklar yön veriyorsa mesleki rehberlik de bizlere yön veriyor ve yol gösteriyor.*

Bir başka ergen ise 7E tuz metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Tuza benzetiyorum, çünkü tuz çok yenirse zararlı hiç yenmezse yine zararlıdır. Ortasını bulmak lazım. Mesleki eğitim de öyle, fazla olursa kafa karıştırır az olursa da fikir kazanmasına yardımcı olamaz.*

Bir başka ergen ise 8E taş metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Taş. Çünkü çok katı ve değişmez gibi. Fen lisesi dendiğinde hep sanki sayısal hep sayısal. Bu sebepten mesleki rehberlik de bu yönde oluyor.*

Bir başka ergen ise 11E papatya metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Papatya. Her bir karar bir yaprak.*

Bir başka ergen ise 20E acemi oğlanlar ocağı metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Acemi oğlanlar ocağı gibi. Zamanı geldiğinde hangi sınıfı seçeceğini belirlemede yardımcı olur.*

Bir başka ergen ise 22E vites kolu metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Vites koluna benzetebilirim çünkü fen lisesi öğrencisi her istediği projeyi, işi hayata geçirmek, harekete geçmek ister. Ancak mesleki alanda bazı şeylerin sıraya konulmasını enerjinin başka yerlere kanalize edilmesi gerekir. Bunu da ancak yanınızda hızınızı ayarlayacak bir yardımcı yapabilir.*

Bir başka ergen ise 28E labirent metaforunu kullanarak, mesleki rehberliği açıklamaya çalışmıştır: *Labirente benzetebiliriz. Labirent gibi bir yerde çıkış kapısına ulaşmak açıkçası beni korkutur. Çok fazla seçenek var ve bunu çözmemize yardımcı olan şeyi, çözümü diğerlerine göre daha kolay olan labirent olduğunu düşünüyorum.*

Okul yöneticilerinin “Mesleki rehberliği metafor olarak neye benzetirsiniz? Neden?” sorusuna yönelik cevapları incelendiğinde;

İnsan, sadece insan. Çünkü sabır ve gayretle çalışmaya sadece insan layıktır. Kaderimiz de gayrete aşık olduğuna göre insan olarak yeter diye düşünüyorum. (A)

Bir ışık diyebilirim. Her yeni öğrendikleri bilgi öğrencimizin kafasında bir ışık olarak onu olması gereken noktaya taşımaktadır. (B)

Gübre olabilir. Toprağa gübre atmadan da ürün yetiştirilebilir ve verim alabilirsiniz. Fakat bu birim alandan almanız gereken miktarın altında kalabilir çoğu kez. İyi verim almak için toprağı beslemek, eksik minerallerin yerine geçecek doğal ya da kimyasal maddeleri kullanmak gerekir. Bu durumda aynı tohumdan çok daha ve kaliteli ürün alınabilir. Rehberlik de böyledir. Etkili mesleki rehberlik yanlış yönelmeleri önler. Önceden belirlenen hedeflere daha kolay ulaşılır. Zaman ve paradan tasarruf olur. (D)

Liman kentleri aklıma geldi. Farklı düşünceler, bilgi birikimleri, değerler... her gemi yükünü boşaltır. Sonra başka yerlerden gelenlerle iletişim kurulur. Yeni bakış açıları öğrenilir, belki daha karlı yerler, daha güvenli yerler... Limandan ayrıldıktan sonra sadece yükünü değil, farkında olmadan yeni yerler hakkında da bilgi sahibi olunur. (F)

Rehber öğretmenlerin “Mesleki rehberliği metafor olarak neye benzetirsiniz? Neden?” sorusuna yönelik cevapları incelendiğinde;

Yola benzetebilirim. Birçok yol var, birinden gidilecek hepsinin nereye ulaşacağı ile ilgili bilgilendirme yapılır veya bilgi verilir ama hangi yolu tercih edeceğine öğrencinin kendisi karar verir. (G)

Bence bir hayat ağacı, her geçen gün dalları uzayan ve köklenen yeşeren bir ağaç. Çünkü farklı meslekleri, üniversiteleri, bölümleri, kendi ilgi yetenek ve değerlerini keşfediyorlar. Bu her

geçen yıl devam ediyor ve gelişerek şekilleniyor. Kendini tanıma süreci ağacın olgunlaşmış dallarının uzamasını ve hatta meyve vermesini sağlıyor. İşte ortaya meyvenin filizlenip yeşermesi süreci konduğunda kişi artık bir mesleğe daha yakın hissediyor kendini. Üniversite yıllarında da bu meyve olgunlaşıyor. Ancak bulunduğumuz çağda insanların mesleklerini değiştirdiğini her 5-10 yılda bir kararlarını tekrar gözden geçirerek farklı mesleklere yöneldiklerini görüyoruz. Bunu da çok doğal buluyorum. Çünkü bu süreç kişinin farklı yönlerini keşfetmesiyle hayat boyu devam ediyor. Gençler biraz daha farklılıklarla ve çağın getirdiği yeniliklerle karşılaştırılmalı ve farkındalıkları artırılmalı. İşyeri ziyaretleri konusunu çok önemsiyorum. Bu konuda çok ta imkâna sahip değiliz. Keşke haftanın bir günü öğleden sonra bu tür çalışmalara zaman ayrılrsa, çok önemli diye düşünüyorum. (H)

3. BÖLÜM: SONUÇ ve TARTIŞMA

Meslek danışmanlığı gerek eğitim süreci içinde olsun gerekse öğretim süreci sonrasında olsun insan gücünün iş yaşamında rasyonel kullanımını amaçlamaktadır. Meslek danışmanlığının örgün öğretim sürecindeki karşılığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetleri içinde yer alan mesleki rehberlik çalışmalarıdır. Okullardaki mesleki rehberlik çalışmaları ile nitelikli ve özünü gerçekleştirmiş insan gücünün yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca ilişkin olarak şu önerilerde bulunulmuştur. Fen Liseleri, akademik başarı gösteren ve üniversite okumayı hedefleyen ergenlerin öğrenim gördüğü akademik okullar olması nedeniyle bu okullarda görev yapan psikolojik danışman sayılarının her öğrenciye yönelik tanıma çalışmalarını ve bireysel görüşmeleri yapabilecek desteğin sağlanması önerilir. Bu okullardaki öğrenci sayılarının hem verimli öğrenim için hem de mesleki rehberlik çalışmaları için uygun sayıda tutulması önerilir. Psikolojik danışmanların uzman oldukları konularda çalışabilmeleri ve odaklanabilmeleri için yönetmelikte görev tanımlarının açık bir şekilde yapılması önerilir. Psikolojik danışmanlar tarafından mesleki rehberlik çalışmalarında kolayca uygulanıp, değerlendirilebilecek standardize testlerin geliştirilmesi önerilir. Psikolojik danışmanların alanlarıyla ilgili bilimsel gelişmeleri takip edebilmeleri için hizmet içi eğitimlerden yararlanmalarının sağlanması önerilir. Okul sınıf rehber öğretmenlerinin mesleki rehberlik çalışmalarında etkin ve verimli olabilmeleri için üniversite eğitimleri sırasında mesleki rehberlik eğitimi almaları ve öğretmenliğe başladıktan sonra da hizmet içi eğitimlerden yararlanmaları önerilir.

Fen Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarından yarar sağlayan ergenlerin bu çalışmalardan daha fazla yarar sağlaması için, okulların fiziki imkânlarının meslek tanıtım toplantıları yapabilecek koşulları sağlayacak şekilde düzenlenmesi önerilir. Anadolu Liselerinde mesleki rehberlik çalışmalarında mesleki toplantılara (Konferans, Seminer, Panel, vb.) yer verilmesi önerilir. Ayrıca mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında okullar tarafından ergenlerin işyeri ziyaretleri yapmalarına imkân sağlayacak koşullar oluşturulması önerilir. Meslek tanıtımları için ergenlerin kolay erişim sağlayabildikleri internet ve sosyal paylaşım siteleri, Radyo ve TV programlarının da mesleki rehberlik çalışmaları kapsamında daha etkili bir şekilde kullanılması önerilir.

Ergenlerin hem kendi bilgi ve becerilerine uygun hem de topluma yararlı olabilmeleri için mesleki rehberlik ve mesleki kariyerle ilişkili çok sayıda araştırma literatürde yer almaktadır. Bu araştırmalar incelendiğinde ağırlıklı olarak nicel araştırma yöntemlerinin tercih edildiği belirlenmiştir. Bu çalışmalarda, ergenlerde mesleki karar verme sürecinin farklı değişkenlerle

ilişkisi ya da aynı ülkede yaşayan farklı etnik yapı ile ya da farklı ülkelere ait etnik özellikler arasında karşılaştırmaya yönelik bulgular ortaya konduğu belirlenmiştir. Ayrıca yapılan literatür taramasında mesleki rehberlikle ilişkili az sayıda nitel çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar öz olarak gözden geçirildiğinde; Türkiye’de yapılan çalışmalardan birinde, ergenlerin kariyer gelişiminde medyanın rolünün incelendiği araştırma, doküman taramaya dayalı betimsel yürütülen nitel çalışma yöntemi ile yapılmıştır. Bu çalışma sonucunda gazete eklerinde yer alan haberlerin önemli ölçüde mesleklerin avantaj ve dezavantajlarını tanıtıcı nitelikte olduğu belirlenmiş ayrıca çalışmada mesleklerin gerektirdiği kişilik ve bireysel özelliklere az vurgu yapıldığı, genel olarak mesleklerin tanıtıldığı belirlenmiştir. Ayrıca internet sayfalarında gazete eklerine oranla daha çok sayıda ve yeni mesleklere yer verildiği ortaya konmuştur (Çoban ve Çok, 2011: 10-11).

Bir diğer çalışmada Rize il merkezindeki 19 ilköğretim müdürünün katıldığı nitel bir araştırma, okul müdürlerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin görüşlerini incelemek için yapılmıştır. Bu çalışmada araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş, görüşmeye dayalı yapılan araştırma sonucunda; eğitsel rehberlik, kişisel-sosyal rehberlik ve mesleki rehberliğe ilişkin veriler analiz edilmiştir. Mesleki rehberliğe ilişkin veriler incelendiğinde; katılımcıların yarısı (n=10) mesleki rehberlik çalışmalarını verimli bulduğunu belirtirken, yarıya yakını (n=9) mesleki rehberlik çalışmalarının gerekli ancak yetersiz olduğunu belirtmiş ve mesleki rehberlikle ilgili olarak liselerin tanıtılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verildiği bulgusu elde edilmiştir (Camadan ve Sezgin, 2012: 206).

Türkiye’de yapılan bir başka çalışma ise Eskişehir ilindeki beş meslek lisesinden 34 ergenin (12 kız ve 22 erkek) katılımıyla nitel analizin derinlemesine yapılan görüşme yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda; öğrencilerin benlik algılarının yeterli düzeyde olmadığı, meslekler ve meslek liselerine ilişkin bilgi düzeylerinin çok az olduğu, ilköğretim sırasında öğrencilere uygulanan mesleki rehberlik çalışmalarının yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada, öğrencilerden bazılarında ilgi ya da diğer yönlendirme testlerinin yapıldığı, öğrenciler için okul dışında mesleklere yönlendirenlerin aileler olduğu ancak ailelerin de mesleki yönlendirme adına yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir (Hepkul, 2014: 50).

Gelecekte yapılacak araştırmalara ilişkin araştırmacılara yönelik önerilerle ilgili olarak şunlar söylenebilir. Bu araştırma Bursa il merkezindeki Fen Liselerinde çalışan okul yöneticileri, psikolojik danışmanlar ve bu okullarda öğrenim gören ergenlere yönelik nitel araştırma desenine göre yapılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda Fen Liseleri dışında kalan farklı orta öğretim kurumlarında hatta ilkokul ve ortaokul düzeyinde de mesleki rehberlik çalışmaları öğrenci, psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmeni, öğretmen, okul yöneticileri ve veli bağlamında, ilişkili değişkenlerle ve farklı araştırma yöntemleriyle, farklı illerde araştırılabilir. Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı çerçevesinde ayrıca üniversite eğitimi alan bireyler için de gelecekte araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, Voltan Nilüfer (2003). *PDR'de Yirmibeş Yıl (Makaleler)*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Akfert, K. Serpil (2012). Farklı Kurumlarda Çalışan Psikolojik Danışmanların Yaşadıkları Etik İkilemler ile Bu İkilemler Karşısındaki Tutum ve Davranışları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*
- Camadan, Fatih ve SEZGİN, Feridun (2012). İlköğretim Okulu Müdürlerinin Okul Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*
- Coy, D. Rhea, ve SEARS, S. Jones (1993). *The Scope of Practice of The High School Counselor*, Minneapolis: Educational Media Corporation.
- Çivilidağ, Aydın (2013). *Gelişim Süreci Odağında Ergenlik Psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Çivilidağ, Aydın (2015). *Mesleki Rehberlik Çalışmalarına İlişkin Nitel Bir Analiz: Antalya Örneği*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt:8 Sayı:38
- Çoban, F. Aysel ve ÇOK, Figen. (2011). Ergenlerin Kariyer Gelişiminde Medyanın Rolü, *Çağdaş Eğitim Dergisi*
- Çokluk, Ömer (2014). *Araştırma Yöntemleri Yeni Başlayanlar İçin Adım Adım Araştırma Rehberi* içinde, ŞEKERCİOĞLU, Güçlü (Ed.), Araştırma Desenin Seçimi (3.Baskı), Ankara: Edge akademi.
- Deniz, M. Engin ve ERÖZKAN, Atılgan (2010). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (4.Baskı), Ankara: Maya Akademi.
- Engquist, B. Jill (2004). *Teachers's Perceptions of The Roles And Responsibilities of School Counselors*. Unpublished Doctoral dissertation, Wisconsin: University of Wisconsin-Stout.
- Güçlü, Sevinç (2011). *Kurumlara Sosyolojik Bakış*. Sosyoloji Dizisi 8, İstanbul: Kitabevi
- Hamamcı, Zeynep ve HAMURLU, M.Kürşat (2005). Anne Babaların Meslek Gelişimine Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumları ve Bilgi Düzeylerinin Çocuklarının Mesleki Kararsızlıkları İle İlişkisi, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*
- Hepkul, Ayşe (2014). Meslek Lisesi Tercih Sürecinin Keşifsel Olarak İncelenmesi, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (2), s. 41-52.
- Karataş, Zeynep, & Baltacı, Ş. Hülya (2013). Ortaöğretim Kurumlarında Yürütülen

- Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Okul Müdürü, Sınıf Rehber Öğretmeni, Öğrenci ve Okul Rehber Öğretmeninin (Psikolojik Danışman) Görüşlerinin İncelenmesi, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*
- Korkut, Fidan (2007). Psikolojik Danışmanların Mesleki Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık İle İlgili Düşünceleri Ve Uygulamaları, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
- Kuzgun, Yıldız (2003). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş*, Ankara: Nobel.
- Kuzgun, Yıldız (2011b). *Meslek Rehberliği Ve Danışmanlığına Giriş* (5.Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- Maslow, H. Abraham (1971). *The Farther Reaches Of Human Nature*. New York: Viking Publishing.
- Merriam, B. Sharan (2013). Nitel Araştırma Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber, (Çeviri Edit.: Selahattin Turan), Ankara: Nobel Akademik.
- Meşeci, Filiz, ÖZCAN, Nurcan ve BOZDEMİR, Pınar (2007). Öğretmen ve Müdürlerin Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisine Yönelik Algıları,
- Mortimer, T. Jeylan, DENNEHY, Katherine, LEE, Chaimun (1992). Influences on adolescents' vocational development, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED352555.pdf>
- Niles, G.Spencer, Harris-Bowlsbey, Joann (2013). *Career Development Interventions in the 21st Century*. 21. Yüzyılda Kariyer Gelişimi Müdahaleleri. (Çeviri Editörü: Fidan Korkut Owen), Ankara: Nobel
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğüne Bağlı Okulların Tanıtımı
http://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_05/07092423_ogmokultanim.pdf, Erişim: 25.11.2015.
- Özabacı, Nilüfer, Sakarya, Neşe ve DOĞAN, Melike (2008). Okul Yöneticilerinin Okuldaki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*
- Punch, Keith F. (2014). *Introduction to Social Research*, Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar , (Çevirenler: Dursun Bayrak, H.Bader Arslan, Zeynep Akyüz), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Şahin, Y. Fulya (2008). Ortaöğretimdeki Öğrenci Görüşlerine Göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Hizmetlerinin Değerlendirilmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*

Tezcan, Mahmut (1994). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset

Türkiye İstatistik Kurumu, (TÜİK).

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18632>, Erişim: 20.10.2015.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu-1739,

Madde 6. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html, Erişim: 24.10.2015

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği-2524

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html> Erişim: 25.10.2015

Yaman, Erkan (2006). Eğitim Sistemindeki Sorunlardan Bir Boyut: Büyük Sınıflar ve Sınıf

Yönetimi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*

Yeşilyaprak, Binnur (2010). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (19.Baskı). Ankara: Nobel

Yayın Dağıtım.